

רשימות

בפרשת השבוע

פרשת כי תצא

פרק כ"ב פסוק ב'

עד דרש אחיך

רש"י: וכי תעלה על דעתך שיתנהו לך קודם שידרשהו, אלא דרשהו שלא יהא רמאי.
יש לודא משתי סיבות שדורש האבידה יהיה גם בעל האבידה, ולא יהיה אדם אחר שמרמה.
א. שלא יקח דבר ברמאות, כיון שזה לא שלו.

ב. שאם יקח הדבר ברמאות, יחסר הדבר לאחיך האמיתי, כשיבוא הוא לדרוש את אבידתו, ולא יקיים את מצות "עד דרש אחיך".

פרק כ"ב פסוק ז'

למען ייטב לך

רש"י: אם מצוה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר למתן שכרן של מצוות חמורות.

עוד מצינו לקמן [פרק כ"ה פסוק ט"ו] "אבן שלמה וצדק יהיה לך... למען יאריכו ימירך", שהיא גם לא מצוה חמורה, אך צריך תמיד לדאוג שהמשקל יהיה כדון, ומכיון שהיא שונה מהמצוה אצלינו, נאמר גם "והארכת ימים".

אך קשה מדוע במצוות כיבוד אב ואם נאמר השכר של אריכות ימים, הרי שם זו מצוה חמורה, שהיא מהמצוות הקשות כמבואר בהרבה מקומות, ויש ללמוד את מתן שכרה מקל וחומר כמו שכותב רש"י אצלינו?

י"ל שאמנם מצות כבוד אב ואם היא מהמצוות הקשות, אך הייתי חושב שמכיון שהיא מצוה שגם השכל מחייב, בגלל הכרת הטוב שבדבר וגם הרבה גויים מקיימים אותה, הייתי אומר שאין בה שכר של אריכות ימים, קמשמע לן הפסוק שיש בה מתן שכר של אריכות ימים.

פרק כ"ב פסוק י'

לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו

רש"י: הוא הדין לכל שני מינים שבעולם והוא הדין להנהיגם יחד קשורים זוגים בהולכת שום משא [ספרי כ"ב ע"ט-פ"ג].

עיי' בספר החינוך מצוה תק"ג שכתב על מצוה זו וז"ל "וכל חכם לב מזה יקח מוסר שלא למנות שני

אנשים לעולם בדבר מכל הדברים שיהיו רחוקים בטבעם ומשונים בהנהגתם, כמו צדיק ורשע, והנקלה בנכבד, שאם הקפידה התורה על הצער שיש בזה לבעלי חיים שאינם בני שכל, כל שכן בבני אדם אשר להם נפש משכלת לדעת יוצרם".

י"ל שאפילו אם יאמרו הקרובים להם, אנו נעזור להם להסתדר, ונמנע מהם מחלוקות אם יהיו בעתיד, וננהיג אותם שילכו יחד, שלא יעשו זאת ולא ישימו אותם ביחד באותו מקום, כמו שרואים דוגמתו בלשון רש"י "והוא הדין להנהיגם יחד קשורים", גם זה אסור, כיון שגם קשורים יחד הוא צער להם, ואולי זה אפילו גורם להם יותר צער.

ובדעת זקנים הביא את דברי המדרש וז"ל "לפי שהשור מעלה גרה, ומצטער החמור כשישמע השור אוכל", היינו שהחמור מקנא בשור שחושב שהוא אוכל, ויהיה לו צער בע"ח. [דברים אלו מתיישבים עם ההלכה שהדין של "לא תחרוש" מדאורייתא הוא רק בשני מינים שאחד טהור והשני טמא, דהיינו שהאחד מעלה גרה והשני הטמא מצטער בזה].

ויש להחיל את דברי החינוך שהזכרנו לעיל שיש ללמוד מאיסור זה גם על שני סוגי אדם שונים שלא לחברם יחד, גם על מדרש זה, דהיינו שלפעמים אדם חושב שלשני יש יותר או שחיינו יותר טובים כיון שהשני הוא עשיר או נכבד וממילא יקנא בו, אך הוא אינו יודע שבאמת זה רק כלפי חוץ והמצב האמיתי הוא שונה.

פרק כ"ג פסוק ה'

על דבר אשר לא קדמו אתכם

רש"י: על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם [ספרי].

קשה מדוע הספרי צריך לומר שהסיבה שלא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' הוא בגלל שיעצו להחטיא את עם ישראל, הרי הפסוק אומר שני סיבות אחרות, ראשית אשר לא קדמו בלחם ובמים, ושנית ששכר עליך את בלעם לקללך?

י"ל שדרשת חז"ל זו נלמדת מיתור הלשון "על דבר אשר לא קדמו", שיכל לומר בקצרה על אשר לא קדמו, מכאן למדו חז"ל שהיה כאן "דבר" מלשון דיבור, שהם חטאו בו, והוא העצה שיעצו להחטיא אתכם. [כך נמצא בשפתי חכמים ע"ש, חוץ מהסיבות המפורשות בפסוק, שהרי אין מקרא יוצא מידי פשוטו (שבת סג.)].

עוד יש לומר שזה נרמז במילים "על דבר" שהם מילים מיותרות לכאורה, ובגימטריה קטנה עולים למנין שמונה עשרה 18, כמו המילה "חטא" שגם היא עולה למנין שמונה עשרה 18.

עוד יש להעיר בפסוק זה

על טענת "אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים", היא דוקא מול עמוני ומואב ולא מול עמים אחרים, כיון שהם באים מלוט שהיה מבני ביתו של אברהם אבינו ומצופה היה מהם שיהיה להם הכרת הטוב כלפי בניו, וכן אברהם אבינו הלך למלחמה עבורו כדי לשחררו, היה להם לקדם בלחם ומים. [עיין כאן ברמב"ן].

י"ל שגם דבר זה מרומז בפסוק הזה מהמילים "על דבר" שהם בגימטריה קטנה עולים למספר 18 כמו שהזכרנו, וכן לוט [שהוא הסיבה המחייבת את הכרת הטוב] עולה בגימטריה קטנה למנין 18.

פרק כ"ג פסוק ה'

ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהריים לקללך

צריך לבאר מדוע בני ישראל לא אמרו שירה על נס של בלעם שלא קללם, כמו שאמרו שירה על הים ושירה על נס אשד הנחלים [במדבר כ"א, י"ז]?

י"ל: א. אולי לא ידעו כל סיפור הנס עם בלעם כשזה קרה, וכשנאמר להם מאוחר יותר כבר פג רושם

הנס, כיון שנס זה מופיע שנאמר לבני ישראל רק במלחמת מדין "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם".
[במדבר ל"א ט"ז].

ב. חלק מהקללה שלו התגשמה בעצתו על בנות מואב. [רש"י פרק כ"ה א', ועיין גם בסנהדרין קה: שכל ברכותיו חזרו לקללה, חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות].

ג. אמירת שירה נאמרת רק מתוך התפעלות הנפש כשרואים את תוקף הנס שהוא נס היוצא לגמרי מדרכי הטבע, כך היה בשירת הים שהיו בתוך הים ביבשה, והמצריים רדפו אחריהם וטבעו בים וראו אותם מתים על שפת הים, וכן בשירה באשד הנחלים שהבאר גילתה להם הנס וראו הדם והעצמות של האמוריים, מה שאין כן אצל בלעם לא ראו נס בפועל שהיה זה רק בדיבור מה גם שאף פעם לא קילל אלא תמיד ברך, בנוסף י"ל הרי הם בעצמם לא שמעו ולא ראו כלום, אלא רק נאמר להם על כך, ולכן לא היתה התפעלות הנפש, הנצרכת בשביל לומר שירה.

פרק כ"ג פסוק ה'

לא תתעב מצרי

רש"י: מכל וכל, אף על פי שזרקו זכורכם ליאור, מה טעם, שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק.

פירוש: רש"י שואל איך אנחנו יכולים להכיר טובה, ולא לתעב את המצרים, הרי הם ציערו אותנו וזרקו את בנינו הזכרים למים, ועל זה עונה רש"י כיון שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק.

י"ל שאחד היסודות של מידת הכרת הטוב, זה לא רק שצריך להכיר טובה לשני, כדי לגמול לו על מה שעשה, אלא זה דין בבן אדם עצמו, שנעשתה עמו טובה, שהוא נעשה בעל חוב בשל כך, וצריך להחזיר טובה לשני, וכן שלא יתרגל להיות כפוי טובה, דבר זה מצינו גם אצל משה רבינו שלא הכה את היאור, כיון שהיה לו אכסניא בשעת הדחק, וכן מצינו בגמרא בבא קמא שמובא שם [צב:] "בור ששתית ממנו מים לא תזרוק בו אבן", אף על פי שהבור לא מבין ולא יודע, אלא רואים מכאן שהיות ואני קבלתי טובה מהבור מים, אז נעשיתי בעל חוב לבור, ולכן איני יכול להטיל בו אבן, וזה לא ענין רק לבן אדם הפועל לפי הרגש שלו שלא יכול לעשות דברים אלו, כי יבוא אדם שיש לו פחות הרגשים והוא כן יזרוק אבן, אלא כך חז"ל קבעו לכולם, שהרי הביאו ראיה לפתגם הזה מהפסוקים שלנו, וכל כך למה? י"ל שחכמינו ז"ל רוצים להרגילינו שלא להגיע לכפירה בטובתו של הקב"ה, שכן מצינו [מדרש שמות רבה א' ח'] בפרעה שהיה מלך חדש, והורידוהו מכסאו שלושה חודשים כי לא רצה ללכת נגד בני ישראל, עד שכנע לעבדיו, והפך את עורו והתחיל להעביד את בני ישראל בפרך, והמדרש ממשיך, לא ידעתי את יוסף, ובסוף יאמר לא ידעתי את ה', הרי לנו שכפירה בטובתו של אדם מביאה לכפירה בקב"ה.

דברי המדרש אלו צריכים ביאור, שהרי פרעה שהיה מלך על כל מצרים, והורידוהו מכסאו שלושה חודשים, וכל אותו הזמן, עמד בגבורה מול עבדיו ולא ויתר להם, כי היה לו כוחות חזקים, ולא רצה לשעבד את בני ישראל העם של יוסף, וכל זאת כי היה לו הכרת הטוב ליוסף, שהציל את מצרים מחרפת רעב, ורק לאחר שלושה חודשים נכנע לעבדיו, ואמר לא ידעתי את יוסף, ולבסוף לא ידעתי את ה', מזה נלמד אם פרעה שעמד כך מול עבדיו בגלל הכרת הטוב, קל וחומר אדם מן השורה, שיותר קל לו לכפור בטובתו של השני, דבר שיכול להוביל בסופו של דבר לכפירה בטובתו של הקב"ה.

פרק כ"ד פסוק ה'

לכל דבר

רש"י: שהוא צורך הצבא, לא לספק מים ומזון, ולא לתקן הדרכים. אבל החוזרים מעורכי המלחמה על פי כהן, כגון בנה בית ולא חנכו, או ארש אשה ולא לקחה, מספיקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים [סוטה מג.].

פירוש: שאם כבר לקח את האשה ולא עבר שנה, או חנך את הבית ולא גר בו עדיין שנה, או חילל את הכרם ולא עברה השנה הרביעית, אז לא רק שאינו נלחם בצבא, אלא נשאר בביתו ואינו צריך לעשות עבודות בספר, כגון לספק מים ומזון, ולתקן את הדרכים. בטעם הדבר אולי י"ל שכמו באשה חדשה

שהוא צריך לשמחה שנה תמימה ובגלל זה אינו יכול לעבור לעיר הספר לעזוב את אשתו ולספק מים ומזון לצבא, כמו כן מי שנכנס לבית חדש או חילל את כרמו, נקשר לבית ולכרם להם ציפה הרבה זמן, ולכן אינו יכול לספק מים ומזון לצבא, כיון שיצטרך לעבור לעיר הספר, הרחק מביתו וכרמו. [אך במלחמת מצוה, הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה, ועיין בהרחבה בסוגיית הגמרא בסוטה מג-ד].

ראשית צריך לבאר את סדר הדברים, שבפרשת כי תבוא [כ"ח ל'] בתוכחה ישנם את כל השלושה דברים שהזכרנו [אשה, בית, וכרם], מדוע הסדר שונה שם מפרשת שופטים [כ' ה'] ששם הסדר הוא - בית, כרם אשה? [ודע שהרמב"ם בפ"ה מהלכות דעות (הלכה י"א) מתרץ תמיהה זאת וז"ל "דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחילה, ואחר כך יקנה בית דירה, ואחר כך ישא אשה שנאמר "מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה", אבל הטפשין מתחילין לישא אשה, ואחר כך אם תמצא ידו יקנה בית, ואחר כך בסוף ימיו יחזור לבקש אומנות או יתפרנס מן הצדקה, וכן הוא אומר בקללות אשה תארש בית תבנה כרם תטע כלומר יהיו מעשיך הפוכין כדי שלא תצליח את דרכיך", ודע דאף שכתב הרמב"ם שיקבע אדם מלאכתו לפני קניית בית דירה, אך יכול לקנותו ביותר ממה שיש לו שכך מובא במדרש בבראשית רבה (פרשה כ"ב) "אמר רבי לוי למדתך תורה דרך ארץ... ויתיר ממה דאת שרי", פירוש, יותר ממה שיש לך עשה בית דירה שלך, רש"י].

עוד צריך לבאר בפרשת כי תבוא, מדוע באירושיין נאמר שאיש אחר יקח אותה, ובשאר הדברים [בבית ובכרם] נאמר רק ולא תחללנו, ולא נאמר שמישהו אחר יחללנו, כמו שכתוב בפרשת החוזרים מעורכי המלחמה [שופטים כ' ה'] על כל השלשה?

ובכלל יש להבין מדוע דוקא שלושה דברים אלו [אשה, בית, כרם] נקטה התורה בכל המקומות?

י"ל שדברים אלו הם הכי קרובים לאדם, אשה הוא הכי קרוב אליה מכל בני האדם כמו שמובא [סנהדרין כב:]: "אין אשה מתה אלא לבעלה", כרם מייצג את פרנסת האדם, שהוא זקוק לה כדי להתקיים, ובית זהו מקומו, המקום שנמצא בו ביותר, ששם ישן ואוכל וגרה משפחתו.

ולכן בדברים אלו שהם הכי קרובים אליו הכהן אומר שיחזור מהמלחמה [שופטים כ' ה'] כיון שאם ימות במלחמה ואיש אחר יירש את מקומו, זאת היא עגמת נפש גדולה ביותר, שאלו הדברים הם המייצגים את האדם כמו שהסברנו, וכי הם הדברים הקרובים אליו ביותר [ולא בגלל שעבד שם הרבה].

כן י"ל בתוכחה [כי תבא כ"ח ל'] שכיון שהם הדברים הקרובים אליו, ממילא כשהם נלקחים ממנו, זה פוגע בו ביותר, ולכן הדבר הראשון בתוכחה הוא אשה תארס ואיש אחר יקחנה כיון שזאת היא הקללה הגדולה יותר, שזה דבר רגשי יותר, ודוקא אם מישהו אחר לוקח אותה אז המכה יותר גדולה, שהרי "אין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי" [סנהדרין כב:], ולכן באשה יש את ההוספה שאיש אחר יקח אותה, אבל בכרם ובית אם יבוא להיות שם אדם אחר בזמן גלותו ישמח שמישהו יטפל בכרמו, ובביתו, עד שיחזור מהגלות, לכן הקללה הגדולה יותר היא שאף אחד לא יטפל בכרם ולבסוף ימות הכרם, וכן הבית יהפוך לחורבה אם לא מטפלים בה, מה שאין כן בפרשת שופטים ששם נאמר [שופטים כ' פסוקים ה' ו' ז'] על כל השלושה ואיש אחר יחנכנו ויחללנו ויקחנה, שהרי שם מדובר על דבר השוטרים לעם לפני המלחמה ונאמר שם "פן ימות במלחמה", וזאת היא העגמת נפש הכי גדולה לקרוביו או במחשבתו לעצמו שאיש אחר בא במקומו, ופחות עגמת נפש אם הכרם או הבית נשארים ללא בעלים.

לפי זה מובן שבפרשת שופטים [כ' ה'] שם הדבר הראשון הוא בית "מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו", כי שם מדובר על ביתו שבנה במשך הרבה זמן ולא הספיק לחנוך אותו, וזאת היא עגמת נפש הגדולה יותר.

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

haseforim@gmail.com